

ВИВЧЕННЯ ЖИТТЄПИСУ СУЧАСНОГО ПИСЬМЕННИКА В 5-7 КЛАСАХ НУШ: ОСОБИСТІСНИЙ КОНТЕКСТ

Пошук ефективних методів вивчення біографії письменника в школі є актуальною проблемою сучасної методики літератури. Вона розглядається у фундаментальних наукових дослідженнях Н. Волошиної, О. Куцевол, Л. Мірошниченко, Є. Пасічника, Б. Степанишина, Г. Токмань та ін. Окремі аспекти сучасного стану вивчення життєпису письменника в школі стали предметом уваги Н. Мещерякової, Г. Островської, В. Пустовіт, І. Тригуб.

У контексті реформування освітньої системи в Україні, упровадження Державного стандарту базової середньої освіти (2020) було розроблено нові модельні навчальні програми з усіх шкільних предметів та інтегрованих курсів, зокрема й з української літератури. Програма авторського колективу під керівництвом Таміли Яценко відповідає сучасним освітнім тенденціям, спрямована на виховання грамотних читачів, які розуміють специфіку своєї національної літератури.

Прикладами особистісного становлення для учнів-читачів є не лише герої художніх творів, але й письменники, класики й сучасники. У програмі рекомендовано стисло розглядати біографію письменника, що відповідає особливостям сприйняття інформації учнями 5-6 класів: «Біографічні відомості про письменників рекомендовано обмежити короткими довідками про основні факти їхнього життя і творчості або ж окремими епізодами дитинства митців, що можуть зацікавити учнів-підлітків» [7, с. 5]. За цією програмою авторським колективом (Таміла Яценко, Василь Пахаренко, Олеся Слижук) створено й апробовано в пілотних класах НУШ підручники для 5 й 6 класів. Орієнтованість на програмові рекомендації, а також урахування методичного досвіду кращих учителів-філологів зумовили контекстуальний підхід до розгляду біографії письменників. На думку І. Тригуб, однієї із співавторок модельної навчальної програми, «біографічний контекст перш за все передбачає звернення у процесі вивчення художнього твору до

інформації біографічного змісту» [6, с. 62]. Очевидним є той факт, що самостійному читанню учнями художнього твору не передує знайомство з біографією його автора. Тому і в підручниках біографічні відомості про митців слова розміщені після текстів літературних творів, є додатковим контекстом до них.

Потребою оновлення змісту програми з української літератури зумовлене введення у нього літературних творів сучасних українських письменників. Адже, як вважає І. Бех, «зміст цінностей підлітків значною мірою залежить від культурного контексту й історичного періоду, у якому живе підростаюче покоління. Набуті інтелектуальні можливості підлітків впливають на зміни в ідеалах, цінностях і установках. У наш ціннісно неоднозначний час потрібна особлива чуйність і делікатна вимогливість дорослих, щоб підліток знайшов свій соціально значущий шлях подальшого особистісного розвитку» [1, с. 7].

Важливими ідеалами для підлітків у процесі їхнього дорослішання є класики, у творах яких закладені «вічні» цінності, актуальні для будь-якого покоління. Але не менш важливим для них є й досвід їх сучасників, про який вони дізнаються безпосередньо від них. Необхідним є також подолання стереотипу про те, що справжні письменники – люди іншого покоління, тому їхні твори не зовсім зрозумілі учням.

У творчому спілкуванні авторів нових програм і підручників української літератури із сучасними письменниками, твори яких було введено для вивчення, з'ясовано пов'язані з цим позитивні зрушення у шкільній літературній освіті:

- зацікавленість учнів особистістю сучасного митця;
- потенційні можливості творчого спілкування з ним на уроках української літератури;
- можливість дізнатися безпосередньо від письменника про джерела написаних художніх творів та нові творчі плани;
- позитивні емоції від спілкування з автором як один із способів заохотити до читання, зробити його частиною дозвілля не лише у шкільні роки, але і в дорослому житті.

І. Бех зазначає: «Духовність – надзвичайна проблема сучасності людини. Імператив духовності існує давно, а відповідь на нього нам належить шукати нині; конкретніше шукати ефективні шляхи свідомого і вільного сходження особистості до вищих духовних цінностей» [1, с. 7]. Орієнтація на кращі духовні якості сучасних письменників формується в учнів і завдяки продуманій методиці вивчення їхньої творчості вже у початковій школі і на наступному етапі – адаптаційному циклі базової середньої освіти (5-6 класи).

Основними принципами вивчення біографічних відомостей про сучасних письменників є особистісно орієнтований, контекстуальний, послідовності та наступності у розкритті біографічних відомостей. Особистість сучасного письменника постає у всій повноті його загальнолюдських рис, індивідуальних особливостей художнього письма та особистого внеску у розвиток літератури як мистецтва слова.

Система запитань і завдань за художнім твором орієнтована на взаємозв'язане його сприйняття й розуміння у контексті думок, почуттів, громадянської позиції його автора. Наприклад, у процесі вивчення казки Богдани Матіяш «Єва і білосніжна квітка лілії» у 6 класі пропонуємо учням запитання: «Яке враження справив на тебе початок оповіді? Чи вдалося письменниці викликати в тебе співчуття до головної героїні твору та її батьків?», а під час читання повісті Олександра Гавроша «Різдвяна історія ослика Хвостика» у цьому ж класі – «Зверни увагу, як автор описує злодіїв. Які думки й почуття викликає в тебе їхній вчинок?», «Чому саме про Фортуна згадав автор, зображуючи пригоди ослика? Чи повернулася Фортуна до ослика обличчям?»

У процесі роботи над короткими біографічними довідками також передбачена система запитань, яка поступово формує в учнів узагальнене уявлення про творчі здібності та характер письменників. Наприклад, це запитання «Як дитячі захоплення Лесі Ворониної пов'язані зі справою її життя?» або ланцюжок запитань: «Які дитячі захоплення Володимира Арєнєва допомогли йому стати визначним письменником? Уяви, що в тебе є можливість зустрітися із цим письменником. Які б запитання ти

поставив / поставила йому? Чи доводилося тобі читати твори Толкіна – улюбленого автора-фантаста Володимира Арєнєва? Якщо так, розкажи про них».

Особистість сучасного письменника постає перед юними читачами у всій багатогранній творчій діяльності, а їхні твори цікаві, близькі і зрозумілі дітям. Самі письменники, які є частими гостями на шкільних уроках, отримують величезне задоволення від того, що зростає покоління школярів, які захоплено читають, прагнуть пізнати світ через спілкування з прекрасним, а своє бачення улюблених героїв, актуальних проблем прочитаних творів утілюють у власній проєктній і дослідницькій діяльності.

Отже, як засвідчують спостереження за процесом впровадження модельної навчальної програми [7] та підручників української літератури, уведення для текстуального вивчення творів сучасних українських письменників сприяє формуванню в учнів поняття про особистість митця, інтересу до читання, розвитку їхніх читацьких інтересів та уподобань.

Список використаних джерел

1. Бех, І. Д. (2018). Особистість на шляху до духовних цінностей : монографія. Київ – Чернівці : Букрек.
2. Куцевол, О. М. (2010). Життя і творчість письменника в дзеркалі «поетичної критики»: навчальний посібник. Вінниця: ТОВ «Консоль».
3. Мещерякова, Н. П. (2020). Морально-етичний аспект вивчення біографії письменника на уроках літератури. *Актуальні питання філології та методики викладання мов* : зб. матер. III Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., присвяч. 90-річчю створення КДПУ та 25-річчю ф-ту інозем. мов, м. Кривий Ріг, 29-30 вересня 2020 р. / редкол. : С. І. Ковпик (голов. ред.), С. М. Амеліна, В. А. Гаманюк, О. Б. Канєвська (відп. ред.), О. І. Гамалі, Н. Д. Соловйова. Вип. 3 (15), ч. 2, с. 191-198.
4. Островська, Г. О. (2011) Взаємопов'язане вивчення учнями життєвого і творчого шляху письменника. *Література. Діти. Час. Вісник Центру дослідження літератури для дітей та юнацтва*. Вип. 1. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан. С. 143-147.

5. Пустовіт, В. Ю. (2013). Методичні аспекти інноваційного вивчення біографії письменника в школі. *Науковий часопис НПУ імені МП Драгоманова. Серія 16: Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики*, № 20, с. 174-177.

6. Тригуб, І. А. (2020) Залучення біографічного контексту в процесі вивчення художнього твору. *Актуальні проблеми педагогічної освіти: новації, досвід та перспективи : збірник тез доповідей I Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (10 квітня 2020 року, м. Запоріжжя) / за заг. ред. О. В. Пономаренко, Л. О. Сущенко. Запоріжжя : АА Тандем, с. 61-62.*

7. Яценко, Т. О., Дячок, С. О., Тригуб, І. А., Слижук, О. А., Пахаренко, В. І., Качак, Т. Б., Кизилова, В. В, Овдійчук, Л. М. & Макаренко, В. М. (2021). *Модельна навчальна програма" Українська література. 5-6 класи". Київ : Педагогічна думка.*